

HEMŞİRELİK BİRİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN LABORATUAR UYGULAMASINDA BİRBİRLERİNE İM ENJEKSİYON UYGULARKEN VE KLİNİK UYGULAMANIN İLK GÜNÜNDE ANKSİYETE DURUMLARI*

Havva TEL**

Hatice TEL***

Selma SABANCIOĞULLARI****

ÖZET

Hemşirelik eğitiminin amacı öğrenciye mesleki bilgi ve beceri kazandırmaktır. Öğrenciler ilk mesleki ders olan " Hemşirelikte Temel İlke ve Uygulamalar" dersinde aldıkları teorik bilgileri nasıl uygulayacaklarını bilmelerine rağmen, bu bilgileri birbirleri üzerinde ve klinik ortamda beceriye dönüştürürken korku ve anksiyete yaşayabilmektedir. Anksiyete öğrencinin beceri geliştirmesini ve klinik performansını etkileyen bir faktördür. Bu nedenle öğrencilerin ağırlı bir uygulama olan İM enjeksiyonu ilk defa, birbirlerine uygularken ve gerçek uygulama ortamı olan hastanede klinik uygulamanın ilk gününde yaşadıkları anksiyete düzeylerinin belirlenmesi ve anksiyeteyi kontrol etmesine yardım edilmesi gerekmektedir. **Amaç:** Bu çalışma hemşirelik yüksekokulu birinci sınıf öğrencilerinin laboratuvar uygulamasında intramüsküler enjeksiyonu ilk defa, birbirlerine uygularken ve kliniğe ilk çıktıkları gün anksiyete durumlarını belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır. **Gereç ve Yöntem:** Çalışma 2002-2003 eğitim-öğretim yılında hemşirelik yüksek okulu birinci sınıfta olan, sağlık meslek lisesi çıkışlı olmayan, hastane deneyimi olmayan ve ilk kez Hemşirelikte Temel İlke ve Uygulamalar dersini alan 71' i kız, 4'ü erkek toplam 75 öğrenciyle yapılmıştır. Verilerin toplanmasında sosyo-demografik bilgi formu ve süreklilik durumlu anksiyete ölçeği kullanılmıştır. **Bulgular ve Tartışma:** Çalışmaya katılan öğrencilerin %97.3'ü kız olup, yaş ortalaması 19.70±1.33'tür. Öğrencilerin % 69.3'ünün enjeksiyon uygulamasında, % 58.7'sinin klinik uygulamanın ilk gününde orta düzeyde anksiyete yaşadığı, erkek öğrencilerde (4 öğrenci) enjeksiyon uygulamasında durumluk anksiyete düzeyinin kız öğrencilerden yüksek olduğu saptanmıştır. **Sonuç:** Hemşirelik birinci sınıf öğrencileri laboratuvar uygulamasında birbirlerine enjeksiyon uygularken ve klinik uygulamanın ilk gününde anksiyete yaşamaktadır **Anahtar Kelimeler:** Enjeksiyon uygulaması, hemşire öğrenci, anksiyete.

ABSTRACT

The Anxiety Status Of First Year Students Of Nursing At The Intramuscular Injection Laboratory Practice To Each Other And The First Day Of Clinical Training

The goal of nursing education is to improve students to get professional knowledge and skill. Although the students know how to practice the procedures that they have learned from lectures of the fundamentals of nursing which is the first professional lesson, they may fear and experience anxiety when they practice these learning on each others and clinical setting. The anxiety is a negative factor on improvement of skills and clinical performance when students start to perform intramuscular injection each other and at the first day of clinical practice. That's why it is necessary to determine the levels of anxiety when the students start to perform a painful procedure "in intramuscular injection" to each other and at the first day of clinical practice in the real hospital atmosphere and to help in controlling the anxiety. **The Goal:** This study was performed descriptively to determine the levels of anxiety at the first year students of Nursing High School, when they performed intramuscular injection and when they start to clinical practice. **The Materials and Methods:** This study was performed at the academic year of 2002-2003 with 75 first year students (71 girl, 4 boys) of Nursing High School taken lectures of fundamentals of nursing firstly and who did not graduate from the health lycee and had no hospital experience. Socio-demographic information form and continuous-situational anxiety scale was used in collecting the data. **Finding and Discussion:** At the study 97.3 % of students were female and the average of the ages was 19.70±1.33. 69.3 % of students had got middle level of anxiety at the practice of injection and 58.7 % of students had got middle level of anxiety on the first day of clinical practice. The male students (4 students) had got higher scores of anxiety than female students. **Result:** As a result the first year students of nursing experience middle level anxiety at performing injection each others at the laboratory and the first day of clinical practice.

Key Words : Injection practice, nurse student, anxiety.

*2. Uluslararası, 9. Ulusal Hemşirelik Kongresi'nde poster bildiri olarak sunulmuştur.

**Cumhuriyet Üniv. HYO Ruh Sağl. ve Hast. Hemş. AD (Yard.Doç.Dr.)

***Cumhuriyet Üniv. HYO Hemşirelik Esasları AD (Yard.Doç.Dr.)

****Cumhuriyet Üniv. HYO Ruh Sağl. ve Hast. Hemş. AD (Araş.Gör.)

GİRİŞ

Hemşirelik eğitimi öğrencilere mesleki bilgi yanında bu bilgileri uygulamaya alanına aktarabilme becerisi de kazandırmalıdır (Ulusoy 1998). Bu anlamda Hemşireliğin Temel İlke ve Uygulamaları (Hemşirelik Esasları) Dersi bilimsel temellere dayalı hemşirelik bilgi, beceri, davranışlarının hemşirelik öğrencisine öğretildiği ilk mesleki derstir. Bu derste hemşirelik öğrencileri kuramsal bilgi edinmekte ve kuramsal bilgileri beceriye dönüştürmeyi öğrenmektedirler.

Temel hemşirelik becerilerinin öğrenciye kazandırılmasında demonstrasyon önemli bir tekniktir (Velioglu ve Pektekin 1988, Sabuncu 1999). Öğrencinin laboratuvarda öğretim görevlilerinin denetiminde maketler üzerinde veya gerçek uygulama alanında benzemesi amacıyla birbirleri üzerinde denemesi sağlanarak hedef davranışın beceriye dönüştürülmesi desteklenmektedir. Daha sonraki aşamada öğrencinin laboratuvar ortamında öğrendiği becerileri klinik uygulamalarla bakım verdiği bireye yansıtması ve becerinin pekiştirilmesi hedeflenmektedir (Fadiloğlu 1990, Sabuncu 1994, Sabuncu 1999). Öğrenciler aldıkları teorik bilgileri nasıl uygulayacaklarını bilmelerine rağmen bu bilgileri birbirleri üzerinde ve klinik ortamda beceriye dönüştürürken korku ve anksiyete yaşayabilmektedirler. Hatipoğlu (1988), laboratuvar ortamında birbirlerine uyguladıkları ilk enjeksiyon denemesinde öğrencilerin korku, anksiyete ve karşısındakine güvenmeme duygusunu yoğun yaşadıklarını saptamıştır. İntramüsküler (IM) ilaç uygulaması vücudun büyük kas dokuları içine ilacı ulaştırmada en çok tercih edilen, karmaşık bilgi ve becerilerin devreye girdiği (Nichol ve Hesby 2002), invaziv ve ağırlı bir uygulamadır (Potter ve Perry 1993). Bu işlem cerrahi aseptik tekniklere uymayı, uygulama yöntemini bilmeyi ve beceriye sahip olmayı gerektirmektedir (Potter ve Perry 1993; Ulusoy ve Görgülü 1996).

Hemşirelik öğrencileri için okulda kazanılan bilgi ve becerinin davranışa dönüştürüldüğü, yeni davranışların geliştirildiği alan ise klinik uygulama alanlarıdır (Sabuncu 1994). Gerçek yaşantıların olduğu uygulama alanına çıkan öğrenci alışık olmadığı yeni bir sosyal ortam içine girmekte, hastanede hasta, hekim, hemşire ve diğer sağlık personeli ile iletişim konusunda deneyimsizliğinin yanı sıra, değişik deneyimler yaşayacağı bir dizi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır (Özgür 1988, Fadiloğlu 1990). Öğrencilerin klinik uygulamanın başlangıcında hata yapma, hastaya zarar verme, olumsuz tepkilerle karşılaşma gibi düşünceleri yoğun olarak yaşadıkları ve kendilerine güvenlerinin az olduğu belirtilmektedir (Terakye 1985, Porker 1985, Kushnır 1986, Hatipoğlu 1988, Atalay ve ark 1994, Admi 1997). Özgür (1988), Hatipoğlu (1988), Sabuncu (1994) çalışmalarında hemşirelik öğrencilerinin kliniğe çıkmadan önce, kliniğin ilk gününde ve IM enjeksiyon yapmadan önce korku ve anksiyete yaşadıklarını belirlemişlerdir. Girgin (1990) anksiyetenin öğrencinin başarısını olumsuz etkilediğini, anksiyete düzeyinin azalması ile öğrenci başarısının arttığını, Özgür (1988) anksiyetesi fazla olan öğrencinin hastanın gereksinimlerini iyi gözlemleyemediğini ve hastanın güvenini kaybettiğini belirtmiştir. Görüldüğü gibi anksiyete, eğitimde başarıyı engelleyen önemli bir faktör olup öğrencinin beceri geliştirme ve klinik performansını etkilemektedir. Karmaşık bilgi, beceri kullanmayı gerektiren, invaziv ve ağırlı bir uygulama olan IM enjeksiyon uygulamasının ve klinik uygulamanın ilk günün hemşirelik birinci sınıf öğrencileri için anksiyetenin belirgin olarak arttığı iki önemli deneyim anı olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin IM enjeksiyonu ilk defa birbirlerine uygularken ve klinik uygulamanın ilk gününde yaşadıkları anksiyete düzeylerinin belirlenmesi öğretim elemanlarının beceri öğretiminde ve

klirik öğretimde öğrencinin anksiyetesini kontrol etmesine yardım edecek düzenlemeler yapmasına rehberlik edecektir.

AMAÇ

Bu çalışma Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu birinci sınıf öğrencilerinin laboratuvar uygulamasında karmaşık bilgi ve beceri gerektiren, ağrılı bir uygulama olan IM enjeksiyonu ilk defa birbirlerine uygularken ve klinik uygulamaya çıktıkları ilk gün anksiyete durumlarını belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Bu çalışmanın evrenini 2002-2003 eğitim-öğretim yılında Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu birinci sınıfta olan ve Hemşireliğin Temel İlke ve Uygulamaları dersini alan 101 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmaya; sağlık meslek lisesi mezunu olmayan, hastane deneyimi olmayan ve Hemşireliğin Temel İlke ve Uygulamaları dersini ilk kez alan 71'i kız, 4'ü erkek toplam 75 öğrenci alınmıştır. Öğrencilerden 19 kişi dersi ikinci kez aldığı, beş kişi sağlık meslek lisesi mezunu olduğu, iki kişi çalışmanın yapıldığı tarihte hastalık nedeniyle derse katılmadığı için toplam 26 kız öğrenci çalışma dışında tutulmuştur.

Verilerin toplanmasında; öğrenciyi tanıtıcı özellikleri içeren sorulardan oluşan sosyo-demografik bilgi formu ve Spielberger ve arkadaşları tarafından (1970) geliştirilen durumluk-sürekli anksiyete ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin Türk toplumuna uyarlanması ve geçerlilik çalışması Öner (1985) tarafından yapılmıştır. Durumluk-sürekli kayđı ölçeği geçici ve sürekli anksiyete düzeyini yansıtmakta kullanılmaktadır. Ölçek bireyin o anda ve genel olarak kendini nasıl hissettiğini belirten 40 maddeden oluşmaktadır.

Veri toplama araçları hakkında öğrencilere açıklama yapılarak, katılım izinleri alınmıştır. Veri toplama aracı C.Ü.H.Y.O uygulama (laboratuvar) ders-

hanesinde öğrencilerin ilk kez birbirlerine IM enjeksiyon uygulayacakları gün enjeksiyon yapmadan önce ve klinik uygulamaya çıktıkları ilk günün sabahı olmak üzere iki kez uygulanmıştır. Verilerin değerlendirmesinde bilgisayarda SPSS programında yüzdelik, aritmetik ortalama, korelasyon ve t test kullanılmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğrencilerin %94.3'ü kız olup yaş ortalaması 19.70 ± 1.33 'tür.

Çalışmaya katılan öğrencilerin tümünün hafifle orta düzey arasında değişen düzeyde anksiyete yaşadığı, %69.3'ünün İM enjeksiyon uygularken, %58.72'sinin kliniğin ilk gününde orta düzeyde anksiyete yaşadıkları saptanmıştır (Tablo 1). Öğrencilerin IM enjeksiyon öncesi durumluk anksiyete puanları $X=40.85 \pm 6.74$ ve sürekli anksiyete puanları $X=48.40 \pm 5.39$ olarak, kliniğin ilk günü durumluk anksiyete puanları $X=41.50 \pm 5.13$ ve sürekli anksiyete puanları $X=45.69 \pm 6.14$ olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin birbirlerine IM enjeksiyon uygulaması ve klinik uygulamanın ilk gününde yaşadıkları anksiyete düzeyleri karşılaştırıldığında sürekli anksiyete yönünden farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t=4.011$, $p<0.05$) enjeksiyon uygulamasında sürekli anksiyetenin ($X=48.40 \pm 5.39$) kliniğin ilk günündeki sürekli anksiyeteden ($X=54.69 \pm 6.14$) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin %94.7'sinin IM enjeksiyon uygularken, %92.0'sinin kliniğin ilk gününde orta düzeyde anksiyete yaşadıkları saptanmıştır (Tablo 2).

Öğrencilerin cinsiyete göre anksiyete yaşama durumları karşılaştırıldığın farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p>0.05$) ancak erkek öğrencilerde (4 öğrenci) enjeksiyon uygulamasında durumluk anksiyetenin ($X=43.00 \pm 14.14$) ve kliniğin ilk gününde sürekli anksiyetenin ($X=49.00 \pm 8.48$) kız öğrencilerden daha yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo 3).

Tablo 1. Öğrencilerin İM Enjeksiyon Yapmadan Önce ve Klinik Uygulamanın İlk Gününde Durumluk Anksiyete Düzeyleri

Durumluk Anksiyete	İM enjeksiyon yaparken		Klinik uygulamanın ilk günü	
	S	%	S	%
Anksiyete yok (0-19)	---	---	---	---
Hafif düzeyde anksiyete (20-39)	23	30.7	31	41.3
Orta düzeyde anksiyete (40-59)	52	69.3	44	58.7
Ağır düzeyde anksiyete (60-69)	---	---	---	---
Panik düzeyde anksiyete(80 ve ↑)	---	---	---	---
TOPLAM	75	100.0	75	100.0

Tablo 2. Öğrencilerin İM Enjeksiyon Yapmadan Önce ve Klinik Uygulamanın İlk Gününde Sürekli Anksiyete Düzeyleri

Sürekli Anksiyete	İM enjeksiyon yaparken		Klinik uygulamanın ilk günü	
	S	%	S	%
Anksiyete yok (0-19)	---	---	---	---
Hafif düzeyde anksiyete (20-39)	2	2.7	4	5.8
Orta düzeyde anksiyete (40-59)	71	94.7	69	92.0
Ağır düzeyde anksiyete (60-69)	2	2.7	2	2.7
Panik düzeyde anksiyete(80 ve ↑)	---	---	---	---
TOPLAM	75	100.0	75	100.0

Tablo 3. Öğrencilerin Cinsiyete Göre Anksiyete Yaşama Durumları

Cinsiyet	S	%	İM enjeksiyon yaparken		Klinik uygulamanın ilk günü	
			Durumluk X + SD	Sürekli X + SD	Durumluk X + SD	Sürekli X + SD
Kız	71	97.3	40.79 ± 6.61	48.39 ± 5.32	41.45 ± 5.11	45.60 ± 6.12
Erkek	4	2.7	43.00 ± 14.14	48.00 ± 10.60	43.50 ± 7.77	49.00 ± 8.48
TOPLAM	75	100.0	40.85 ± 6.74	48.40 ± 5.39	41.50 ± 5.13	45.69 ± 6.14
			t=0.454	p>0.05	t=0.554	p>0.05
			t=0.026	p>0.05	t=0.769	p>0.05

TARTIŞMA

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin laboratuarda birbirlerine İM enjeksiyon yapmadan önce % 69.3'ünün orta düzeyde ($X=40.85\pm 6.74$) durumluk, %94.7'sinin orta düzeyde ($X=48.40\pm 5.39$) sürekli anksiyete yaşadıkları belirlenmiştir (Tablo1,2 ve3). Hatipoğlu (1988) öğrencilerin laboratuvar ortamında

birbirlerine uyguladıkları ilk enjeksiyon denemesinde enjeksiyon uygulanan öğrencilerin korku, anksiyete ve karşısındakine güvenmeme duygusunu yoğun yaşadıklarını belirttiklerini, bu duygularına neden olarak canının yanabileceği ve arkadaşının yapamayacağı endişesini gösterdiklerini belirtmektedir. Sabuncu (1994) hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin ilk kez hastaya İM enjeksiyon

yapmadan önce orta düzeyde durumluk (%65) ve sürekli (%52) anksiyete yaşadıklarını saptamıştır. Görüldüğü gibi öğrenciler ağırlı bir uygulama olan IM enjeksiyonu gerek kendilerine gerekse hastaya uygularken orta düzeyde anksiyete yaşamaktadırlar. Orta düzeyde anksiyete aynı zamanda bireyin yardım ve destek gereksiniminin bir göstergesidir. Bu nedenle öğrencilerin IM enjeksiyon uygulaması öncesi yaşadıkları duygu ve anksiyetenin öğretim elemanları tarafından fark edilmesi ve uygun şekilde ele alınması öğrencinin bu öğrenmeyi daha az travmatik algılamasına yardım edeceğine inanılmaktadır.

Klinik uygulamanın ilk gününde öğrencilerin % 58.7'nin orta düzeyde ($X=41.50\pm 5.13$) durumluk, %94.7'sinin orta düzeyde ($X=45.69\pm 6.14$) sürekli anksiyete yaşadıkları belirlenmiştir (Tablo 1,2 ve 3). Hemşirelik öğrencileri için ilk klinik deneyimin önemli bir korku ve anksiyete alanı olduğu, öğrencilerin yoğun anksiyete yaşadıkları belirtilmektedir (Terakye 1985, Özgür 1988, Godbey, Courage 1994, Sabuncu 1994, Admi 1997, Yetkin ve Özer 1997). Hatipoğlu'nun (1988) çalışmasında, öğrenciler kliniğe çıktıkları ilk güne ilişkin duygularını "*üniversite sınavında dahi böyle korkmamıştım*", "*kliniğe çıkmak gerçek hemşireliğe adım atmak*" gibi ifadelerle dile getirmişlerdir. Bu çalışmada öğrencilerin anksiyete yaşantıları literatürle uyumludur. Öğrenciler klinik uygulamanın başlangıcında yanlış yapma, hastaya zarar verme, olumsuz tepkilerle karşılaşma gibi düşünceleri yoğun olarak yaşamaktadırlar (Terakye 1985, Hatipoğlu 1988, Atalay ve ark. 1994, Admi 1997).

Hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin cinsiyete göre anksiyete yaşama durumları karşılaştırıldığında gruplar arası farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p>0.05$), ancak erkek öğrencilerde (4 öğrenci) IM enjeksiyon uygulamasında durumluk anksiyetenin ($X=43.00\pm 14.14$), kliniğin ilk gününde ise

sürekli anksiyete ortalamasının ($X=49.00\pm 8.48$) kız öğrencilerden (71 öğrenci) daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonucu genellemek sağlıklı bir değerlendirme olmayacaktır, ancak erkek öğrencilerde anksiyetenin daha fazla olması bu öğrencilerin beceri geliştirmede daha fazla desteklenme gereksinimlerinin olduğunu düşündürmektedir. Hemşirelik mesleğinin geleneksel olarak bir kadın mesleği olduğuna ilişkin değer yargıları ve erkek hemşirelerin uygulamada yok denecek kadar az sayıda olmasının bu sonuçta etkili olabileceği, erkek öğrencilerin eğitimi süresince mesleki danışmanlık hizmetlerinde daha duyarlı olmak gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç olarak hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin çoğunluğunun laboratuvar uygulamasında birbirlerine enjeksiyon uygularken orta düzeyde durumluk (%69.3) ve sürekli (%94.7) anksiyete, kliniğin ilk gününde orta düzeyde durumluk (58.7) ve sürekli (%92.0) anksiyete yaşadıkları, erkek öğrencilerde IM enjeksiyon uygulamasında durumluk anksiyetenin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin laboratuvar da birbirlerine IM enjeksiyon uygularken ve klinik uygulamanın ilk gününde yardım gerektiren düzeyde anksiyete yaşadıklarını göstermiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda; Hemşireliğin Temel İlke ve Uygulamalarını dersini yürüten eğitimci hemşirelerin;

-Bu dersle ilk kez hemşirelikle tanışan ve hemşirelik uygulamalarını gerçekleştiren öğrencilerin anksiyete yaşadıklarını göz önünde bulundurmaları,

-Öğrencilerin yaşadıkları duyguların farkında olmaları ve karmaşık bilgi ve beceri gerektiren işlemler uygularken ve kliniğin ilk günlerinde öğrencilerin bu duygularını paylaşmasını sağlayacak düzenlemeler yapmaları,

-Klinik uygulama sırasında herhangi bir hemşirelik uygulaması öncesi öğrencinin duygularını ifade etmesini desteklemeleri,

-Kliniğe çıkmadan önce gerçek hastane ortamının video vb görsel yollarla ya da kısa süreli gözlem amaçlı

hastane ziyaretleri ile öğrencilere tanıtılması önerilerinde bulunulmuştur.

KAYNAKLAR

Admi H (1997). Stress intervention a model of stress inoculation training. *Journal of Psychosocial Nursing* 35(8): 37-41.

Atalay M, Tel H, Altun E, Tel H (1994). Hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin klinik uygulamada yaşadıkları güçlükler ve yardım beklentileri. *Hacettepe Üniv. HYO Dergisi* 1(1):19-25.

Fadıloğlu Ç (1990). Türkiye'de hemşirelik eğitiminin fizik çevre ve uygulama alanındaki sorunları. II.Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, İzmir, Ege Üniv. Basımevi, 430-436.

Girgin G (1990). Farklı sosyoekonomik kesimlerde 13-15 yaş grubu öğrencilerde kaygı alanları ve kaygı düzeyinin başarı ile ilişkisi, Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Godbey KL, Courage MM (1994). Stress-management program; intervention in nursing student performance anxiety. *Archives of Psychiatric Nursing* 8(3):190-199.

Hatipoğlu S (1988). Hemşirelik uygulamaları için kliniğe çıkan ve ilk uygulamalarını yapan öğrenci hemşirelerin yaşadıkları olaylar ve mesleğe uyumları. I. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu Kitabı, İstanbul Hilal Matbaa A.Ş, 52-59.

Kushnir T (1986). Stress and social facilitation. The effects of the presence of an instructor on student nurses behaviour. *Journal of Advanced Nursing* 11: 13-19.

Nicoll LH, Hesby A (2002). Intramuscular injection: an integrative research review and guideline for evidence-based practice. *Applied Nursing Research* 15(3):149-162.

Öner N, Le Comple A (1983). Durumluk-sürekliliği kaygı envanteri elkitabı, İstanbul, Boğaziçi Üniv. Yayınları, no: 333.

Özgür G (1988). Ege üniversitesi hemşirelik yüksekokulu birinci sınıf öğrencilerinin klinik uygulama kaygı düzeylerinin incelenmesi. I. Ulusal Hemşirelik Eğitimi

Sempozyumu Kitabı, İstanbul, Hilal Matbaa A.Ş, 73-81.

Parkers K (1985). Stressful episodes reported by first-year student nurses a descriptive account. *Soc. Sci Med* 20(9): 945-953.

Potter AP, Perry AG (1993). *Fundamentals of Nursing Third Edition Mosby Year Book, St Louis*, 645.

Sabuncu N (1994). İlk defa kas içi enjeksiyon yapacak öğrenci hemşirelerde anksiyete düzeyi. *Hemşirelik Bülteni* 8(32): 1-7.

Sabuncu N (1999). Derslerde ve kliniklerde psikomotor beceri eğitiminde sorunlar. Hemşirelikte Beceri Kazandırma ve Değerlendirme Workshop Kitabı, İstanbul, 5-12.

Terakye G (1985). Hacettepe üniversitesi hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin klinik uygulamaları sırasında karşılaştıkları stres yaratıcı durumlara tepkileri ve bu konudaki yardım beklentilerinin incelenmesi. I. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, İzmir, Ege Üniv. Basımevi, ss:96- 100.

Ulusoy MF (1998). Nitelikli hemşirelik eğitimi için nitelikli uygulama ortamı. Hemşirelik-Ebelik Eğitimi ve Uygulamalarında Kalite Sempozyumu Kitabı, 52-55.

Ulusoy MF, Görgülü RS (1996). Hemşirelik Esasları- Temel Kuram, Kavram, İlke ve Yöntemler, Cilt 1, 2. Baskı, Ankara: 72 TDFO Ltd.Şti.

Velioğlu P, Pektekin Ç (1988). Hemşirelik öğretim elemanları ve hemşire öğrencilerin uygulamalı eğitimi algılamaları. II. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu Kitabı, İstanbul, Ege Üniv. Basımevi, 108-117.

Yetkin A, Özer H (1997). Atatürk üniversitesi hemşirelik yüksekokulu birinci sınıf öğrencilerinin klinik uygulamaya ilişkin kaygı düzeylerinin incelenmesi. 6. Anadolu Psikiyatri Günleri Bilimsel Çalışmalar Kitabı, Psikiyatri Derneği Erzurum Şubesi 215- 200 Yayınları, 215-220.